

Grażyna Jarosiewicz

WYPADKI W SZKOLE CO ZROBIĆ, ABY BYŁO ICH MNIEJ

**Poradnik dla dyrektorów szkół, nauczycieli,
pracowników służby bhp
oraz społecznych inspektorów pracy**

Warszawa 2016

Opracowanie redakcyjne
Monika Kolitowska-Sokół
Magdalena Regulska-Kiwak

Projekt okładki
Dorota Zając

Opracowanie typograficzne i łamanie
Jan Klimczak

Wydanie pierwsze 13012/02/00
© Państwowa Inspekcja Pracy

PAŃSTWOWA INSPEKCJA PRACY
GŁÓWNY INSPEKTORAT PRACY
WARSZAWA 2016
www.pip.gov.pl

1. Wstęp

Szkoły to specyficzne zakłady pracy, ponieważ oprócz pracowników – przebywają w nich kształcący się uczniowie. Zatem na osobach kierujących tymi placówkami ciąży obowiązek zapewnienia bezpiecznych warunków nauki i pracy uczniom oraz pracownikom. Z danych statystycznych Centrum Informatycznego Ministerstwa Edukacji Narodowej wynika, że od lat w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych dochodzi rocznie do ponad 70 000 wypadków uczniów, z tego ponad 300 to wypadki ciężkie, a około 50 – śmiertelne. Najwięcej (ok. 80%) zdarza się w szkołach podstawowych i gimnazjach. Jednak nie tylko dzieci ulegają wypadkom. Rocznie ofiarami ponad 4 000 wypadków przy pracy są nauczyciele i inne osoby pracujące w oświacie. Alarmujące są wyniki porównania liczby wypadków śmiertelnych i ciężkich w szkołach z innymi wypadkogennymi branżami, takimi jak budownictwo czy przetwórstwo przemysłowe. Okazuje się, że pod względem liczby wypadków śmiertelnych szkoły zajmują drugie miejsce, tuż po budownictwie i przed górnictwem, natomiast pod względem liczby wypadków ciężkich znajdują się na pierwszym niechlubnym miejscu.

Realizacja programu edukacyjnego „Kultura bezpieczeństwa” w latach 2006 - 2012

Państwowa Inspekcja Pracy we współpracy z Centralnym Instytutem Ochrony Pracy – Państwowym Instytutem Badawczym realizuje od 2006 roku program edukacyjny pn. „Kultura bezpieczeństwa” adresowany przede wszystkim do uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Jego celem jest promowanie idei bezpiecznej pracy jako standardu w przyszłym życiu zawodowym, kształtowanie świadomości zagrożeń występujących w środowisku pracy i podnoszenie poziomu wiedzy w zakresie rozwiązań prawnych, dotyczących zapewnienia ochrony prawnej i bezpiecznych warunków pracy.

W latach 2006-2012 w zajęciach poświęconych problematyce ochrony pracy, organizowanych w ramach programu, wzięło udział ponad 230 tys. uczniów.

Przy przygotowywaniu lekcji nauczyciele mogą skorzystać z pomocy i eksperckiego wsparcia inspektorów pracy oraz pracowników merytorycznych inspekcji.

Na szkolenia organizowane w okręgowych inspektoratach pracy chcielibyśmy zaprosić nauczycieli, którzy zgodnie z ideą programu, prowadzić będą w swoich szkołach zajęcia z młodzieżą dotyczące tematyki bezpieczeństwa i higieny pracy. Na szkoleniach prześlemy nauczycielom materiały pomocnicze do realizacji programu. Szkoła uczestnicząca w akcji oraz nauczyciele, którzy przeprowadzą z młodzieżą lekcje, otrzymają od Państwowej Inspekcji Pracy świadectwa udziału w tegorocznej edycji programu. Więcej informacji na: www.pip.gov.pl

2. Obowiązki dyrektora szkoły w zakresie bhp

Dyrektor szkoły, zgodnie z art. 39 ust. 1 i art. 39 ust. 3 **ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela – tekst znowelizowany (Dz. U. z 2006 r. nr 97, poz. 674 ze zmianami)** sprawuje opiekę nad uczniami oraz stwarza warunki harmonijnego rozwoju psychofizycznego poprzez aktywne działania prozdrowotne, a także jest kierownikiem zakładu pracy (pracodawcą w rozumieniu art. 207 Kodeksu pracy) dla zatrudnionych w szkole lub placówce nauczycieli i pracowników niebędących nauczycielami. Obowiązki dyrektora szkoły rozwinięte są **w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69 ze zmianami)**.

Zgodnie z rozporządzeniem dyrektor szkoły organizuje i sprawuje ogólny nadzór nad bezpiecznymi i higienicznymi warunkami nauki i pracy, a w szczególności:

- zapewnia uczniom oraz pracownikom bezpieczne i higieniczne warunki pracy i nauki w czasie ich pobytu w szkole oraz podczas zajęć obowiązkowych i nadobowiązkowych organizowanych przez szkołę poza jej terenem;
- organizuje dla pracowników szkoły różne formy szkolenia w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy, zapoznaje ich na bieżąco z nowymi przepisami, instrukcjami i wytycznymi w tym zakresie oraz sprawuje nadzór nad przestrzeganiem tych przepisów przez osoby prowadzące zajęcia z uczniami.

W związku z tym, że szkoła dla osób w niej zatrudnionych jest miejscem pracy, to pod względem bezpieczeństwa i higieny pracy musi również spełniać wymagania przepisów zawartych w Kodeksie pracy oraz aktów prawnych wydanych na podstawie tej ustawy, a w szczególności rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.

Uwzględniając postanowienia art. 207 § 1 Kp oraz przepisy rozporządzenia MENiS z dnia 31 grudnia 2002 r., podstawowym obowiązkiem dyrektora szkoły jest:

- znać, w zakresie niezbędnym do wykonywania ciążących na nim obowiązków, przepisy o ochronie pracy, w tym przepisy i zasady bhp;
- chronić zdrowie i życie pracowników przez zapewnienie bezpiecznych i higienicznych warunków pracy przy odpowiednim wykorzystaniu osiągnięć nauki i techniki, jak również zapewnić uczniom bezpieczne i higieniczne warunki pobytu w szkole, a także

bezpieczne i higieniczne warunki uczestnictwa w zajęciach organizowanych przez szkołę lub placówkę poza obiektami należącymi do tych jednostek;

- reagować na potrzeby w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy oraz dostosowywać środki podejmowane w celu doskonalenia istniejącego poziomu ochrony zdrowia i życia pracowników, biorąc pod uwagę zmieniające się warunki wykonywania prac.

2.1. Obowiązki dyrektora w zakresie zapewnienia technicznego bezpieczeństwa pracownikom i uczniom

Obowiązki dyrektora, dotyczące zapewnienia technicznego bezpieczeństwa w obiektach szkoły, wynikają z przepisów rozporządzenia MENiS z dnia 31 grudnia 2002 r., przepisów techniczno-budowlanych, wydanych na podstawie ustawy Prawo budowlane oraz przepisów prawa pracy (Kodeks pracy, przepisy ogólne bhp).

Zgodnie z rozporządzeniem MENiS:

- **teren szkoły** powinien być ogrodzony i właściwie oświetlony;
- **nawierzchnia dróg, przejść, boisk** powinna być równa;
- **otwory kanalizacyjne, studzienki i inne zagłębienia** na terenie szkoły należy zakryć odpowiednimi pokrywami lub trwale zabezpieczyć w inny sposób;
- **szlaki komunikacyjne wychodzące poza teren szkoły** należy zabezpieczyć w sposób uniemożliwiający bezpośrednie wyjście na jezdnię;
- **w razie opadów śniegu** przejścia na terenie szkoły i placówki oczyszcza się ze śniegu i lodu oraz posypuje piaskiem;
- **schody w szkole** powinny być równe i nieśliskie. **Poręcze** należy wyposażyć w zabezpieczenia przed ewentualnym zsuwaniem się po nich uczniów. W sytuacji gdy **otwarta przestrzeń pomiędzy schodami** stwarza zagrożenie upadkiem z wysokości, należy zabezpieczyć ją siatką lub w inny skuteczny sposób;
- **grzejniki żebrowane** zainstalowane w miejscach stwarzających zagrożenie urazem (w salach gimnastycznych, na korytarzach, w przejściach, itp.) powinny być osłonięte;
- **sprzęt przeciwpożarowy** należy utrzymywać w stałej sprawności i poddawać wymagany przez producenta przeglądowi i konserwacji. W widocznym miejscu powinny być wywieszone: „Instrukcja postępowania na wypadek pożaru” oraz „Plan ewakuacyjny”. Drogi, wyjścia ewakuacyjne i kierunki wyjść ewakuacyjnych powinny być oznakowane w sposób widoczny i trwały;
- **urządzenia higieniczno-sanitarne** powinny być utrzymywane w czystości i w stanie pełnej sprawności technicznej. Należy zapewnić bieżącą ciepłą i zimną wodę oraz środki higieny osobistej;
- **wszelkie prace remontowe, naprawcze i instalacyjne** w pomieszczeniach szkoły należy przeprowadzać pod nieobecność w nich osób, którym szkoła zapewnia opiekę;

● **co najmniej raz w roku należy dokonywać kontroli zapewniania bezpiecznych i higienicznych warunków korzystania z obiektów**, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki oraz określać sposoby ich poprawy, a także kontrolować organizację i warunki pracy uczniów. **Z ustaleń kontroli należy sporządzić protokół, który podpisują osoby biorące w niej udział. Kopię protokołu należy przekazać organowi prowadzącemu.**

Obowiązek przeprowadzania okresowej kontroli w obiektach budowlanych szkoły wynika także z ustawy Prawo budowlane, który w art. 62 ust. 1 stanowi, że obiekty budowlane powinny być w czasie ich użytkowania poddawane przez właściciela lub zarządcę:

1) **okresowej kontroli, co najmniej raz w roku**, polegającej na sprawdzeniu stanu technicznego:

a) **elementów budynku, budowli i instalacji** narażonych na szkodliwe wpływy atmosferyczne i niszczące działania czynników występujących podczas użytkowania obiektu;

b) **instalacji i urządzeń służących ochronie środowiska**;

c) **instalacji gazowych oraz przewodów kominowych** (dymowych, spalinowych i wentylacyjnych);

2) **okresowej kontroli, co najmniej raz na 5 lat**, polegającej na sprawdzeniu stanu technicznego i przydatności do użytkowania obiektu budowlanego, jego estetyki i otoczenia. Kontrolą tą powinna być objęta również instalacja elektryczna i piorunochronna w zakresie stanu sprawności połączeń, osprzętu, zabezpieczeń i środków ochrony od porażeń, oporności izolacji przewodów oraz uziemień instalacji i aparatów.

Zgodnie z ustawą Prawo budowlane właściciel lub zarządca jest obowiązany prowadzić dla każdego budynku **książkę obiektu budowlanego**. Jest to dokument przeznaczony do zapisywania przeprowadzanych badań i kontroli stanu technicznego, remontów i przebudowy – w okresie użytkowania obiektu budowlanego.

2.2. Obowiązki dyrektora szkoły w zakresie zapewnienia bezpiecznej organizacji stanowisk pracy pracownikom i uczniom

Zgodnie z rozporządzeniem MENiS dyrektor szkoły jest zobowiązany organizować pracę pracownikom, a naukę uczniom w sposób zapewniający bezpieczeństwo. Ponadto winien stosować środki zmniejszające uciążliwość pracy, zapobiegające chorobom zawodowym i innym chorobom, które wiążą się z wykonywaną pracą.

W tym celu:

- **stanowiska pracy pracowników** powinny uwzględniać wymogi bhp i ergonomii;
- **meble i sprzęt dla uczniów** powinny posiadać wymagane atesty lub certyfikaty zgodności z Polską Normą;

● **stanowiska pracy uczniów** powinny być dostosowane do warunków antropometrycznych uczniów. Jeśli korzystają z nich uczniowie niepełnosprawni, należy je dostosować do rodzaju i stopnia niepełnosprawności;

● **w pomieszczeniach szkoły należy zapewnić właściwe: oświetlenie, wentylację i ogrzewanie;**

● **miejsca pracy oraz pomieszczenia, do których jest wzbroniony wstęp osobom nieuprawnionym**, należy zabezpieczyć przed swobodnym dostępem;

● w pomieszczeniach, w których odbywają się zajęcia, należy zapewnić temperaturę co najmniej 18°C. Jeśli nie jest to możliwe, należy zawiesić zajęcia na czas oznaczony i powiadomić o tym fakcie organ prowadzący szkołę lub placówkę;

● **kuchnie i jadalnie na terenie szkoły** należy utrzymywać w czystości, a ich wyposażenie we właściwym stanie technicznym, gwarantującym bezpieczne używanie. Spożywanie gorących posiłków powinno odbywać się wyłącznie w jadalniach lub w innych pomieszczeniach wydzielonych w tym celu;

● **pracowników i uczniów należy informować o zagrożeniach dla zdrowia** występujących w szkole, na poszczególnych stanowiskach pracy i sposobach ochrony przed nimi, a także o działaniach ochronnych i zapobiegawczych podjętych w celu wyeliminowania lub ograniczenia tych zagrożeń;

● **uczniów pracujących w warsztatach, laboratoriach i pracowniach szkolnych należy zaopatrzyć w niezbędne środki ochrony indywidualnej oraz odzież i obuwie robocze** chroniące przed działaniem niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia czynników, a także ze względu na wymagania sanitarno-higieniczne;

● **w warsztatach, laboratoriach i pracowniach**, a także w pomieszczeniach pracy, z których korzystają nauczyciele i pozostali pracownicy administracji obsługi technicznej szkoły, powinny znajdować się regulaminy dotyczące zasad użytkowania pomieszczenia ze szczególnym uwzględnieniem przepisów i zasad bhp;

● **substancje chemiczne i ich mieszaniny**, sklasyfikowane jako niebezpieczne i szkodliwe, należy przechowywać w przystosowanych do tego celu pomieszczeniach i w odpowiednich pojemnikach opatrzonych opisami, zawierającymi nazwę substancji lub mieszaniny oraz informującymi o jej szkodliwości dla zdrowia. Osobom prowadzącym zajęcia z użyciem niebezpiecznych substancji i ich mieszanin oraz uczniom, jeżeli substancje te są używane w czasie zajęć, trzeba udostępnić karty charakterystyki. Należy również opracować odpowiednie procedury postępowania na wypadek awarii lub wypadku spowodowanego czynnikiem chemicznym. Ponadto należy dokonać udokumentowanej oceny ryzyka zawodowego, dotyczącej danego czynnika chemicznego;

● **pomieszczenia i miejsca, do których wzbroniony jest wstęp uczniom i osobom nieuprawnionym**, należy odpowiednio oznakować i zabezpieczyć przed swobodnym dostępem;

● **maszyny i inne użytkowane w szkole urządzenia techniczne** należy utrzymywać w pełnej sprawności. Muszą one być bezpieczne w czasie pracy i nauki. Przed do-

puszczeniem uczniów do zajęć przy maszynach i innych urządzeniach technicznych w warsztatach, laboratoriach i pracowniach, należy zapoznać ich z zasadami bezpiecznej pracy przy wykonywaniu czynności na stanowisku roboczym. Ponadto w pobliżu urządzeń w widocznym miejscu powinny być umieszczone instrukcje bezpiecznej obsługi. Urządzenia techniczne zagrażające bezpieczeństwu (niesprawne, uszkodzone lub pozostające w naprawie) powinny być oznaczone w sposób wyraźny i zabezpieczone przed uruchomieniem. Najlepiej jednak, aby zostały one usunięte z pomieszczenia;

Każda nowa maszyna, w którą pracodawca wyposaża stanowisko pracy, powinna spełniać wymagania dotyczące oceny zgodności, tj. musi:

- **posiadać deklarację zgodności wystawioną przez producenta lub jego upoważnionego przedstawiciela;**
- **spełniać wymagania zasadnicze w zakresie konstrukcji oraz dokumentacji technicznej;**
- **być oznaczona znakiem CE (jeżeli jest on wymagany).**

Maszyny i inne urządzenia techniczne nabyte przed 1 stycznia 2003 r. niespełniające wymagań dotyczących oceny zgodności, pracodawca obowiązany był w terminie do 1 stycznia 2006 r. dostosować do wymagań minimalnych bhp określonych w rozporządzeniu Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie minimalnych wymagań dotyczących bhp w zakresie użytkowania maszyn podczas pracy.

● **udział uczniów w pracach na rzecz szkoły i środowiska** może odbyć się po zapewnieniu ich w urządzenia odpowiednie do wykonywanych prac, sprzęt i środki ochrony indywidualnej oraz po zapewnieniu właściwego nadzoru i bezpiecznych warunków pracy;

● **sprzęt przeciwpożarowy** w obiektach szkoły należy utrzymywać w stałej sprawności i poddawać wymaganym przez producenta przeglądom i konserwacji. W widocznym miejscu w szkole powinny znajdować się: „Instrukcja postępowania na wypadek pożaru” oraz „Plan ewakuacyjny”. Drogi, wyjścia ewakuacyjne i kierunki wyjść ewakuacyjnych powinny być oznakowane w sposób widoczny i trwały;

● **urządzenia higieniczno-sanitarne** powinny być utrzymywane w czystości i pełnej sprawności technicznej. W pomieszczeniach należy zapewnić ciepłą i zimną, bieżącą wodę oraz środki higieny osobistej;

● **pomieszczenia szkoły i placówki, w szczególności pokój nauczycielski, laboratoria, pracownie, warsztaty szkolne, pokój nauczycieli wychowania fizycznego, kierownika internatu (bursy) oraz kuchnię** należy wyposażać w apteczki zaopatrzone w środki niezbędne do udzielania pierwszej pomocy i instrukcję o zasadach udzielania tej pomocy;

- należy **przeszkolić nauczycieli w zakresie udzielania pierwszej pomocy**, w szczególności prowadzących zajęcia w warsztatach, laboratoriach, a także zajęcia wychowania fizycznego.

Dyrektor szkoły obowiązany jest:

- nadzorować przestrzeganie przepisów oraz zasad bhp na zajęciach lekcyjnych i pozaszkolnych przez nauczycieli oraz przez innych pracowników szkoły w czasie ich pracy. Ponadto wydawać polecenia usunięcia uchybień w tym zakresie oraz kontrolować ich wykonanie;

- niezwłocznie przerwać zajęcia, jeżeli stan zagrożenia powstanie lub ujawni się w czasie zajęć i wyprowadzić z zagrożonych miejsc osoby powierzone opiece szkoły lub placówki;

- analizować wypadki uczniów i pracowników szkół oraz stosować działania profilaktyczne zapobiegające podobnym wypadkom.

W związku z tym, że dyrektor szkoły jest pracodawcą dla zatrudnionych w niej pracowników, jego obowiązkiem, zgodnie z Kodeksem pracy, jest także:

- **poddawać pracowników wymaganim badaniom lekarskim** profilaktycznym (wstępnym, okresowym, kontrolnym);

- **poddawać pracowników wymaganim szkoleniom w dziedzinie bhp** (wstępnym i okresowym);

- **dokonać udokumentowanej oceny ryzyka zawodowego** dla wszystkich prac wykonywanych w zakładzie i poinformować pracowników o jej wynikach oraz podjętych środkach profilaktycznych zmniejszających ryzyko;

- **nieodpłatnie dostarczać pracownikom środki ochrony indywidualnej oraz odzież i obuwie robocze**. Środki ochrony indywidualnej muszą spełniać wymagania dotyczące oceny zgodności;

- **przeciwdziałać mobbingowi**, zgodnie z wymogiem art. 94 § Kp;

- **przestrzegać przepisów bhp dotyczących ochrony pracy młodocianych**;

- **przestrzegać przepisów bhp dotyczących ochrony pracy kobiet**;

- **zapewniać wykonanie zaleceń społecznego inspektora pracy**;

- **utworzyć służbę bhp** (jeśli w szkole zatrudnionych jest więcej niż 100 pracowników);

- **utworzyć komisję bhp** (jeśli zatrudnionych jest więcej niż 250 pracowników);

- jeżeli na terenie placówki prace wykonują osoby zatrudnione przez różnych pracodawców (np. prowadzący roboty budowlane lub remontowe), wówczas dyrektor szkoły powinien dopilnować, aby pracodawcy ci obowiązkowo wyznaczyli **koordynatora nadzorującego**. Ma on być odpowiedzialny za bezpieczeństwo pracy wszystkich pracowników zatrudnionych w tym samym miejscu oraz za to, aby współpracowali ze sobą.

3. Stan bezpieczeństwa i higieny pracy w szkołach

Z kontroli przeprowadzonych przez Państwową Inspekcję Pracy w wybranych placówkach oświatowych (głównie w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych) wynika, że stan bezpieczeństwa w szkołach jest niezadowalający, a przestrzeganie przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy pozostawia wiele do życzenia. Dotyczy to zwłaszcza realizacji przez pracodawców obowiązków związanych z przygotowaniem pracowników do pracy. W wielu przypadkach pracownicy dopuszczani są do pracy bez wymaganego szkolenia wstępnego i okresowego w zakresie bhp, a także profilaktycznych badań lekarskich. Zdarza się, że pracownicy obsługi technicznej w szkole nie posiadają uprawnień kwalifikacyjnych do wykonywanej pracy (głównie elektroenergetycznych wymaganych do konserwacji, remontów urządzeń, instalacji i sieci elektrycznych do 1 kV oraz gazowych urządzeń grzewczych, a także do obsługi kotłowni na paliwo stałe o mocy pow. 50 kW). Znamienne jest także nieinformowanie pracowników placówek oświatowych o ryzyku zawodowym związanym z wykonywaną pracą. Odnośnie warunków bezpieczeństwa w obiektach szkolnych, często stwierdza się zły stan techniczny powierzchni podłóg na korytarzach, zły stan techniczny schodów (nierówności i ubytki), a także niezabezpieczenie poręczy schodów przed możliwością ewentualnego zsuwania się po nich uczniów, brak zabezpieczenia otwartej przestrzeni przy schodach, pomimo że ich brak naraża uczniów na niebezpieczeństwo upadku z wysokości a obowiązek wykonania zabezpieczeń wynika z rozporządzenia MENiS.

Wiele nieprawidłowości dotyczy również zaplecza higieniczno-sanitarnego. Oznacza to, że brakuje odpowiednich pomieszczeń albo są one w niewłaściwym stanie technicznym oraz nie są wyposażone w wymagane urządzenia. Brakuje w nich odpowiedniej wentylacji. Bywa, że szatnie w szkole zlokalizowane są w pomieszczeniach o niskim standardzie techniczno-sanitarnym, tj. w piwnicach pozbawionych okien i wentylacji. Niekiedy stanowią zaplecze robocze obsługi szkoły lub pełnią rolę jadalni. W niektórych szkołach nie przeprowadza się w wymaganych terminach okresowych kontroli, polegających na sprawdzeniu stanu technicznego: elementów budynków, budowli i instalacji narażonych na szkodliwe wpływy atmosferyczne i niszczące działania czynników występujących podczas użytkowania obiektu, a w szczególności instalacji gazowej, przewodów kominowych wentylacyjnych, instalacji elektrycznej i piorunochronnej. Należy podkreślić, że część szkół mieści się w budynkach mających po kilkadziesiąt i więcej lat,

nierzadko zabytkowych. Ich stan techniczny nie odpowiada obecnie obowiązującym wymagom bezpieczeństwa z uwagi m.in. na zużyte wyposażenie, złe oświetlenie, ciasne przejścia, nierówne powierzchnie podłóg. W wielu placówkach od lat nie przeprowadza się modernizacji ani remontów.

Zastrzeżenia inspektorów pracy budzi także stan techniczny maszyn i urządzeń, znajdujących się zarówno w warsztatach szkolnych, wykorzystywanych przez uczniów w celu praktycznej nauki zawodu, jak i eksploatowanych przez pracowników obsługi technicznej szkół, w celu zapewnienia normalnego funkcjonowania placówek. Nieprawidłowości związane są głównie z niedostosowaniem starszych maszyn do minimalnych wymagań bhp określonych w przepisach. Zdarza się, że maszyny w szkołach nierzadko liczą po kilkadziesiąt lat i nie mają wymaganych aktualnie obowiązującymi przepisami urządzeń sterowniczych lub urządzeń ochronnych (np. osłon) bądź stosowane urządzenia ochronne nie zabezpieczają skutecznie przed dostępem do stref niebezpiecznych, stanowiąc poważne zagrożenie dla zdrowia lub życia osób obsługujących. Zastrzeżenia inspektorów pracy dotyczą również stanu technicznego szkolnego sprzętu i urządzeń sportowych. Najpoważniejsze ujawnione uchybienia to brak trwałego zamontowania do podłoża bramek do gry, grożący ich przewróceniem. Często eksploatowane w szkołach urządzenia i sprzęt sportowy nie mają certyfikatów wymaganych rozporządzeniem MENiS. Kolejny problem to niezapewnienie w szkołach wymaganej ochrony przed zagrożeniami związanymi ze stosowaniem w pracowniach chemicznych substancji chemicznych i ich mieszanin, sklasyfikowanych jako niebezpieczne. Wbrew obowiązującym przepisom często brakuje ich spisu, jak również kart charakterystyki, które powinny być udostępnione osobom prowadzącym zajęcia z użyciem niebezpiecznych substancji chemicznych i ich mieszanin, a także uczniom, jeśli substancje te stosowane są w czasie zajęć. Zdarzają się również przypadki przechowywania substancji chemicznych i ich mieszanin w pojemnikach zastępczych, pozbawionych oryginalnej etykiety, wskazującej nazwę preparatu i działania na organizm ludzki.

Według kontrolowanych pracodawców przyczyną stwierdzonych nieprawidłowości jest głównie brak środków finansowych na modernizację i zakupy sprzętu oraz wyposażenia, umożliwiających spełnienie wszystkich wymogów obowiązujących przepisów. Natomiast według inspektorów pracy, prowadzących kontrole, przyczyny stwierdzonych uchybień to także:

- ❖ niewłaściwa realizacja zadań służb bhp;
- ❖ niedostateczna znajomość obowiązujących przepisów bhp, zarówno przez osoby zarządzające szkołami, jak i przez pracowników służby bhp;
- ❖ brak wiedzy na temat aktualnego stanu i potrzeb szkół w zakresie bhp, m.in. z powodu nieprzeprowadzania rzetelnych przeglądów stanu technicznego budynków i pomieszczeń szkolnych oraz warunków korzystania z obiektów szkolnych, a także niemonitorowania w szkołach stanu przestrzegania przepisów i zasad bhp;

❖ odsuwanie problematyki bezpieczeństwa i higieny pracy na margines działalności szkoły. W wielu przypadkach impulsem do zmiany postaw pracodawców, a także organów prowadzących szkoły, jest dopiero kontrola Państwowej Inspekcji Pracy.

3.1. Wypadki pracowników szkół – wyniki kontroli PIP

Z kontroli przeprowadzonych przez Państwową Inspekcję Pracy wynika, że nauczyciele oraz inni pracownicy szkół ulegają wypadkom najczęściej w wyniku:

- poślizgnięcia się i upadku,
- potknięcia się podczas prowadzenia zajęć wychowania fizycznego,
- uderzenia piłką do gry,
- poparzenia gorącą cieczą,
- niezamierzonego potrącenia/uderzenia przez biegnącego ucznia.

Miejsca zdarzeń wypadkowych to głównie:

- korytarze, schody,
- boiska szkolne,
- pomieszczenia kuchni.

Przyczynami wypadków ustalonymi przez pracodawców są najczęściej: nieuwaga, zaskoczenie niespodziewanym zdarzeniem, niezachowanie należytej ostrożności, rzadziej nieprzestrzeganie zasad bhp. Z uwagi na ustalone przyczyny wypadków, wnioski zespołów powypadkowych to głównie pouczenia poszkodowanego o konieczności zachowania większej ostrożności przy wykonywaniu czynności, podczas których doszło do wypadku oraz poinformowania pracowników szkoły o okolicznościach i przyczynach przedmiotowego zdarzenia.

3.2. Wypadki uczniów w statystykach MEN

Statystyki MEN publikowane na stronie internetowej Centrum Informatycznego Edukacji po zakończeniu każdego roku szkolnego wskazują, że do niebezpiecznych zdarzeń wypadkowych w szkołach dochodzi najczęściej:

- w salach gimnastycznych w czasie lekcji wychowania fizycznego – ok. 50% wypadków,
- na korytarzach i schodach, boiskach szkolnych, placach gier i zabaw – ok. 30%,
- na ulicach i drogach – ok. 20%.

Wiele wypadków zdarza się podczas przerw międzylekcyjnych. Najmniej zaś w klasach oraz warsztatach i laboratoriach.

Zdarzenia, w wyniku których dochodzi do urazu, to najczęściej upadek na twardą powierzchnię, niezamierzone zderzenie się uczniów ćwiczących na lekcjach wychowania fizycznego.

Najczęstszym urazem jest:

- uszkodzenie kończyn (zwichnięcia, skręcenia, złamania, stłuczenia, rany cięte),
- urazy głowy (stłuczenia, urazy zewnętrzne, urazy wewnętrzne),
- uszkodzenia tułowia (potłuczenia, urazy zewnętrzne, urazy wewnętrzne),
- uszkodzenia oczu.

Ze statystyk MEN wynika, że główną przyczyną wypadków wśród uczniów są:

- nieuwaga (ok. 65% wypadków),
- inne przyczyny (ok. 20% wypadków),
- niezamierzone uderzenie (ok 15% wypadków),
- pobicie, uderzenie zamierzone (ok 1,5% wypadków).

Pozostałe przyczyny dotyczą niewielkiej liczby wypadków (poniżej 1%) i obejmują według kolejności: nieznajomość lub nieprzestrzeganie przepisów i zasad bhp; niedostateczny nadzór nad uczniami; zły stan zdrowia ucznia; niepełną zdolność do zajęć; zły stan techniczny obiektów, wyposażenia, sprzętów i maszyn; niewłaściwe zabezpieczenia klatek schodowych i korytarzy, brak lub zły stan środków ochrony indywidualnej. Z przedstawionych danych wynika, że dominującą przyczyną 80% wypadków było niewłaściwe (niezamierzone lub zamierzone) zachowanie człowieka.

4. Zagrożenia wypadkowe w szkole

Z analizy materiałów pokontrolnych Państwowej Inspekcji Pracy dotyczących szkół wynika, że występujące w nich zagrożenia wypadkowe spowodowane są różnymi czynnikami. Ma na nie wpływ środowisko materialne oraz organizacja pracy i nauki oraz, w bardzo dużym stopniu, niewłaściwe zachowanie człowieka.

Najczęściej występujące zagrożenia techniczne w szkole to:

- śliskie i nierówne nawierzchnie podłóg, schodów, wystające progi pomiędzy pomieszczeniami;
- ciasne przejścia i dojścia wewnątrz obiektu szkoły;
- ostre krawędzie mebli i innych elementów wyposażenia technicznego obiektów i pomieszczeń, szklane wystające gabloty;
- obluzowane gniazda elektryczne;
- zły stan maszyn, brak osłon lub urządzeń ochronnych przy maszynach i urządzeniach;
- niesprawny sprzęt sportowy (bramki do gry, drabinki);
- brak przy biegach schodów zabezpieczeń przed upadkiem uczniów z wysokości (schody);
- gorące powierzchnie, płyny, kontakt z otwartym ogniem (kuchnie).

Do zdarzeń wypadkowych w szkole może dojść w wyniku:

- uderzenia o przeszkodę lub na skutek kontaktu z elementami ostrymi i wystającymi (m.in. krawędzie elementów konstrukcyjnych obiektów i pomieszczeń – meble, okna, drzwi, gabloty szklane, okna, grzejniki);
- kontaktu z obiektem w ruchu (np. kolizja z uczniem, piłką);
- zamierzonego uderzenia (pobicia) przez ucznia;
- kontaktu z obracającymi się, wirującymi, ruchomymi elementami maszyn i urządzeń używanych w warsztatach szkolnych oraz pomieszczeniach obsługi technicznej szkoły;
- kontaktu z uszkodzoną lub śliską nawierzchnią dróg komunikacyjnych przy przemieszczaniu się osób (schody, korytarze, teren wokół szkoły);
- porażenia prądem elektrycznym (niesprawna instalacja elektryczna, niezabezpieczone instalacje elektryczne);

- kontaktu z niebezpiecznymi substancjami chemicznymi w pracowniach i laboratoriach;
- możliwości poparzenia gorącymi płynami, przedmiotami i otwartym ogniem (kuchnie, kotłownia);
- wybuchu pożaru, katastrofy, ataku terrorystycznego;
- różnych zdarzeń spowodowanych kontaktem z czynnikiem niebezpiecznym w trakcie drogi do i ze szkoły, podczas wycieczek, imprez i innych form wypoczynku organizowanych przez szkołę.

5. Działania techniczne i organizacyjne zapobiegające wypadkom w szkole

Aby skutecznie zapobiegać wypadkom w szkole, niezbędne jest:

✓ właściwe rozpoznanie źródeł zagrożeń występujących w szkole i bezpośrednim jej otoczeniu;

✓ podjęcie odpowiednich działań technicznych i organizacyjnych, likwidujących lub co najmniej ograniczających zidentyfikowane zagrożenia.

Najwięcej nieprawidłowości związanych z infrastrukturą techniczną obiektów szkolnych, stwarzających zagrożenia wypadkowe, występuje w starych niemodernizowanych od lat budynkach, których stan techniczny nie odpowiada obecnie obowiązującym wymagom bezpieczeństwa. W takim przypadku profilaktyka będzie opierała się na remontach i modernizacjach. Jeśli jednak takie rozwiązanie nie jest możliwe, bo np. sytuacja ekonomiczna placówki jest zła, środkami zapobiegawczymi będą odpowiednie działania organizacyjne tj. instrukcje czy procedury.

Szczególną uwagę należy także zwrócić na czynniki związane z zachowaniem człowieka, ponieważ to one najczęściej stanowią bezpośrednią przyczynę wypadków. Wymaga to jednak zaangażowania ze strony kierownictwa szkół, personelu pedagogicznego, pozostałych pracowników szkoły, a także uczniów.

Dla poprawy bezpieczeństwa w szkole istotne znaczenie ma również:

■ wzmoczenie nadzoru nad uczniami w czasie i w miejscach, w których najczęściej dochodzi do wypadków tj. podczas przerw międzylekcyjnych, na korytarzach i klatkach schodowych, podczas lekcji wychowania fizycznego w salach gimnastycznych i na boiskach, podczas warsztatów szkolnych itd.;

■ dopuszczanie do aktywności fizycznej w miejscach otwartych, zapewniających odpowiednią przestrzeń do intensywnego ruchu;

■ zwracanie uwagi na potencjalnie niebezpieczne przedmioty przynoszone przez uczniów do szkoły (np. ampułki z niezidentyfikowanymi substancjami, noże, scyzoryki itp.);

■ zapewnienie obecności nauczyciela w miejscach, gdzie następuje koncentracja dzieci (wejście do szkoły przejścia, korytarze podczas przerw) – to powoduje zwolnienie ich ruchliwości;

- zainstalowanie dzwonka lub domofonu przy drzwiach wejściowych do budynku szkoły;
- zainstalowanie systemu monitoringu;
- wprowadzenie zakazu oddalania się od budynku bez opieki i powiadomienia nauczyciela;
- wprowadzenie do programów nauczania tematyki dotyczącej bezpiecznych zachowań i postaw uczniów;
- opracowanie przez dyrektora szkoły dla nauczycieli i pracowników procedur postępowania w sytuacjach trudnych wychowawczo oraz w sytuacjach zagrożenia uczniów demoralizacją i przestępczością.

W celu zapewnienia w szkole odpowiedniego stanu bhp i utrzymania go na właściwym poziomie, niezbędne jest:

- ➔ **systematyczne poszerzanie** przez dyrektorów szkół i pracowników wykonujących w szkołach zadania służby bhp a także społecznych inspektorów pracy **i nauczycieli wiedzy na temat aktualnie obowiązujących przepisów bhp, mających zastosowanie w szkołach i placówkach oświatowych;**
- ➔ **pogłębianie wiedzy** przez dyrektorów szkół, pracowników wykonujących w szkołach zadania służby bhp, społecznych inspektorów pracy, a także nauczycieli w zakresie **profilaktyki wypadkowej oraz umiejętności rozpoznawania zagrożeń;**
- ➔ **stałe monitorowanie** przez dyrekcję oraz służby odpowiedzialne za wewnętrzny nadzór nad warunkami pracy w szkole (służba bhp, społeczny inspektor pracy) **stanu bhp w obiektach szkolnych i podejmowanie natychmiastowych działań w celu likwidacji stwierdzonych zagrożeń;**
- ➔ **dążenie do ciągłej poprawy stanu bhp w szkole** w zakresie stanu technicznego obiektów, pomieszczeń i ich wyposażenia w sprzęt i urządzenia techniczne a także rozwiązań organizacyjnych mających znaczenie dla zwiększenia bezpieczeństwa przebywających w szkole osób;
- ➔ **zaangażowanie do współpracy rodziców, straży miejskiej, policji.** Organizowanie pogadanek i wykładów z ich udziałem.

5.1. Rola nauczyciela w zapobieganiu wypadkom uczniów

Zgodnie z art. 6 pkt 1 ustawy Karta Nauczyciela, nauczyciel obowiązany jest m.in. rzetelnie realizować zadania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę. Nauczyciel odpowiada za bezpieczeństwo, zdrowie i życie powierzonych mu wychowanków lub uczniów.

Szkoła, jako placówka edukacyjna, powinna uczyć bezpiecznego zachowania i korygować złe nawyki, które stwarzają zagrożenie wypadkowe. Aby było to możliwe, kształ-

cący w nich nauczyciele muszą doskonale znać i umieć stosować w praktyce przepisy i zasady bhp. Co więcej – swoim postępowaniem nauczyciel powinien być dla uczniów wzorem bezpiecznego zachowania. Należy pamiętać, że w przyszłości uczniowie podejmą pracę i już jako pracownicy zmierzą się w miejscu zatrudnienia z różnymi, czasami bardzo niebezpiecznymi sytuacjami. To, jak sobie poradzą, zależy także od wiadomości, nawyków i przyzwyczajzeń, jakie wyniosą m.in. ze szkoły.

Wypadki w szkole to najczęściej skutek:

- lekkomyślności młodzieży, która w sposób beztroski traktuje zarówno bezpieczeństwo swoje, jak i kolegów; braku wyobraźni;
- niewiedzy z zakresu bhp;
- zaniedbań i przeoczeń ze strony dyrekcji szkoły.

Należy pamiętać także o tym, że: internet, telewizja, środowisko rodzinne, kontakt z osobami zdemoralizowanymi mogą powodować kłopoty wychowawcze. Coraz częściej dochodzi w szkołach do zachowań agresywnych w relacjach uczeń-uczeń i uczeń-nauczyciel. Podjęcie działań profilaktycznych, które likwidowałyby je, wymaga rozpoznania przyczyny takiego zachowania oraz zindywidualizowanego podejścia do ucznia. W wielu przypadkach niezbędne jest współdziałanie (w różnym zakresie) wychowawców, nauczycieli, pedagoga szkolnego, psychologa, dyrektora szkoły, kuratora, pracowników socjalnych oraz poradni psychologiczno-pedagogicznej, a także urzędników gminnych.

Aby zapobiegać wypadkom wśród uczniów, nauczyciel powinien:

- **zwracać uwagę na stan techniczny obiektów, pomieszczeń, maszyn, wyposażenia, sprzętów.** Pamiętać, że niebezpieczeństwo urazu wzrasta podczas różnego rodzaju prac naprawczych (narzędzia, niezabezpieczone materiały zmieniający się układ przestrzenny, w którym wcześniej uczniowie poruszali się intuicyjnie);
- **ostrzegać uczniów przed zagrożeniami** występującymi w czasie przerw między-lekcyjnych, na korytarzach, schodach, boiskach oraz na wycieczkach szkolnych i w innych sytuacjach, w których znajduje się uczeń oraz uświadamiać im konsekwencje ewentualnych wypadków;
- **w sytuacjach szczególnie trudnych do opanowania bezwzględnie poprosić o pomoc drugiego nauczyciela lub inną osobę dorosłą;**
- **zwracać uwagę na niewłaściwe zachowanie ucznia** (w szczególności popisującego się przed kolegami, lekceważącego zasady bezpiecznego zachowania, a przede wszystkim agresywnego);
- **reagować na łamanie przez uczniów zasad bezpieczeństwa.** W przypadkach jeśli zachowanie ucznia wynika z celowego działania przeciwko zdrowiu swojemu lub innych, poinformować o tym fakcie dyrektora szkoły. Sprawcy powinni ponieść konsekwencje;

● **przeprowadzać rozmowy z uczniami na lekcjach wychowawczych.** Wskazywać sposoby unikania niebezpieczeństw, kładąc szczególny nacisk na uwrażliwienie wyobraźni związanej z bezpieczeństwem swoim i innych. Warto także zwrócić uwagę na konsekwencje używania nikotyny, alkoholu, a także środków odurzających, jako substancji powodujących zatrucie organizmu;

● **korzystać z organizowanych w kraju programów,** które mają na celu zwiększenie bezpieczeństwa w szkole;

● **organizować dla uczniów konkursy o tematyce bhp** (np. plastyczne), wymagające od nich zaangażowania i zgłębiania wiedzy w tym zakresie. Wiedza ta przyda im się w życiu zawodowym.

Od 2006 roku Państwowa Inspekcja Pracy oraz Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy wspólnie realizują w szkołach ponadgimnazjalnych program edukacyjny „Kultura bezpieczeństwa”. Celem programu jest edukacja młodzieży w dziedzinie zagrożeń zawodowych, kształtowanie pożądanych postaw w zakresie bezpiecznych zachowań oraz informowanie młodzieży o różnorodnych aspektach prawnej ochrony pracy.

Tylko systematyczne szkolenia w dziedzinie bhp dają nauczycielowi wiedzę, która umożliwi mu właściwe dbanie o bezpieczeństwo i zdrowie uczniów.

Obowiązki nauczyciela przed rozpoczęciem lekcji

■ Nauczyciel zawsze powinien wejść do sali pierwszy, aby sprawdzić, czy warunki w pomieszczeniu nie zagrażają bezpieczeństwu uczniów i jego. Szczególną uwagę powinien zwrócić na stan szyb w oknach (czy nie są uszkodzone), stan instalacji elektrycznej (czy np. nie są powyrywane kontakty), stan techniczny mebli (czy nie są uszkodzone w stopniu stwarzającym zagrożenie).

■ Jeśli sala lekcyjna nie odpowiada warunkom bezpieczeństwa, nauczyciel powinien zgłosić to dyrektorowi szkoły. Do czasu naprawienia usterek nauczyciel ma prawo odmówić prowadzenia zajęć w danym miejscu.

■ Przed rozpoczęciem lekcji nauczyciel powinien zadbać o wywietrzenie sali, temperaturę i właściwe oświetlenie.

Obowiązki nauczyciela w trakcie trwania lekcji

■ Rozpoczynając lekcje, nauczyciel, w zależności od rodzaju zajęć, powinien poinformować uczniów o środkach ostrożności, które należy przedsięwziąć, aby nie narazić uczniów i siebie na niebezpieczeństwo.

■ Podczas zajęć nauczyciel nie może zostawić uczniów bez opieki. Jeśli koniecznie musi wyjść, powinien poprosić uczniów o wyjście z sali i powiadomić o tym dyrektora lub poprosić o pomoc nauczyciela, który nie opiekuje się młodzieżą w danym momencie.

■ W przypadku stwierdzenia niedyspozycji ucznia, należy wezwać pielęgniarkę. Jeśli zaistnieje taka potrzeba, należy udzielić mu pierwszej pomocy. O zdarzeniu trzeba powiadomić rodziców dziecka oraz dyrektora szkoły.

Obowiązki nauczyciela prowadzącego lekcje wychowania fizycznego

Obowiązkiem nauczyciela, który prowadzi lekcje wychowania fizycznego, jest:

■ dostosowanie stopnia trudności i intensywności ćwiczeń do sprawności fizycznej oraz wydolności ćwiczących. Uczestnika zajęć uskarżającego się na dolegliwości zdrowotne należy zwolnić w danym dniu z wykonywania planowanych ćwiczeń, informując o tym rodziców (prawnych opiekunów);

■ prowadzenie ćwiczeń z zastosowaniem metod i urządzeń zapewniających pełne bezpieczeństwo ćwiczących. Prowadzący zajęcia musi zapoznać uczniów z zasadami bezpiecznego wykonywania ćwiczeń oraz uczestnictwa w grach i zabawach;

■ przed przystąpieniem do strzelania z broni sportowej przez uczniów – obowiązkowe zaznajomienie ich z zasadami korzystania ze strzelnicy i bezpiecznego obchodzenia się z bronią;

■ niewydawanie pod żadnym pozorem osobom pozostającym pod opieką szkoły lub placówki sprzętu, którego użycie może stwarzać zagrożenie dla zdrowia lub życia, tj. dysku, kuli, młota, oszczepu, łuku, szpady, sportowej broni strzeleckiej – jeżeli szkoła nie ma możliwości zapewnienia warunków bezpiecznego korzystania z tego sprzętu;

■ sprawdzanie stanu technicznego urządzeń i sprzętu sportowego przed każdymi zajęciami. Bramki i kosze do gry oraz inne urządzenia, których przemieszczanie się może stanowić zagrożenie zdrowa ćwiczących, muszą być umocowane na stałe.

W salach i na boiskach oraz w miejscach wyznaczonych do uprawiania ćwiczeń fizycznych, gier i zabaw powinny być umieszczone tablice informacyjne określające zasady bezpiecznego użytkowania urządzeń i sprzętu sportowego.

Obowiązki nauczyciela po zakończeniu lekcji

Po skończonej lekcji nauczyciel sam powinien otworzyć drzwi, by nie dopuścić do gwałtownego ich otwarcia przez wybiegających uczniów, gdyż mogą one uderzyć osobę przechodzącą korytarzem.

Obowiązki nauczyciela w czasie przerw międzylekcyjnych

W czasie przerwy uczniowie pozostają pod nadzorem i opieką nauczycieli pełniących dyżur. Jeśli warunki atmosferyczne są sprzyjające, uczniowie powinni przebywać na boisku szkolnym (na świeżym powietrzu).

Obowiązki nauczyciela w czasie dyżuru:

Nauczyciela pełniącego dyżur obowiązuje:

- ciągła obecność w miejscu podlegającym jego nadzorowi;
- reagowanie na wszelkie przejawy zachowań odbiegających od przyjętych norm.

W szczególności reagowanie na zachowania niebezpieczne, zagrażające bezpieczeństwu uczniów (agresywne postawy wobec kolegów; bieganie, siadanie na poręczach schodów czy parapetach okiennych itp.);

- przestrzeganie zakazu otwierania okien na korytarzach,
- dbanie, by uczniowie nie dewastowali ścian, ławek i innych urządzeń szkolnych;
- zwracanie uwagi na przestrzeganie przez młodzież ustalonych zasad wchodzenia do budynku szkolnego i sal lekcyjnych;
- dbanie, by w czasie przerw sale lekcyjne były wywietrzone, ale nie przez otwieranie dużych skrzydeł okien;
- egzekwowanie nieopuszczania przez uczniów terenu szkoły podczas przerw;
- niedopuszczanie do palenia papierosów na terenie szkoły.

Obowiązki nauczyciela – opiekuna wycieczki szkolnej

Przed wyruszeniem na wycieczkę, w zależności od jej rodzaju, nauczyciel-opiekun wycieczki powinien zapoznać uczestników z zasadami bezpieczeństwa na jezdniach, drogach, w autokarze, statku wycieczkowym, na peronach kolejowych (przejazdy PKP), na szlakach turystycznych i górskich – szczególnie o niewyprzedaniu przewodnika, nieoddalaniu się lub opóźnianiu marszu. Jeśli w czasie wycieczki przewidywany jest pobyt nad wodą, jej uczestników należy poinformować o stosownych zasadach bezpieczeństwa. Uczestnicy wycieczki znajdujący się pod opieką szkoły mogą pływać oraz kąpać się tylko w obrębie wyznaczonych do tego kąpielisk i pływalni. Jeżeli podczas wycieczki odbywa się nauka pływania, to tylko w miejscach specjalnie do tego celu wyznaczonych i przystosowanych. Uczniowie uczący się pływać powinni to robić pod stałym nadzorem ratownika i opiekuna wycieczki. Ze sprzętu pływającego korzystają jedynie osoby przeszkolone w zakresie jego obsługi oraz posługiwania się wyposażeniem ratunkowym. Kajaki i łodzie, z których korzystają uczestnicy wycieczek, muszą być wyposażone w sprzęt ratunkowy. Niedopuszczalne jest używanie łodzi i kajaków podczas silnych wiatrów.

Nauczyciel-opiekun, w czasie wycieczki powinien:

- stale sprawdzać stan liczebny uczniów (przed wyruszeniem z każdego miejsca pobytu, w czasie zwiedzania, przejazdu oraz po przybyciu do punktu docelowego);
- stale dyscyplinować uczestników wycieczki;
- bezwzględnie odwołać wyjście grupy wycieczkowej w teren podczas burzy, mrozu, śnieżyicy, gołoledzi i przy innych niesprzyjających warunkach atmosferycznych;

- zabronić uczniom korzystać ze ślizgawek na zamrzniętych rzekach, jeziorach i stawach;
- zabrać na wycieczkę apteczkę pierwszej pomocy;
- zwracać szczególną uwagę na bezpieczeństwo i przestrzeganie zasad przeciwpożarowych;
- w przypadku udawania się w rejony powyżej 1000 m n. p. m. oraz w parkach narodowych zapewnić prowadzenie wycieczki przez przewodnika z odpowiednimi kwalifikacjami;
- przestrzegać maksymalnej liczby uczniów grupy wycieczkowej na jednego opiekuna.

O liczbie dzieci pozostających pod opieką jednego nauczyciela w czasie wycieczek przedmiotowych, krajoznawczo-turystycznych oraz podczas ich przewozu decyduje dyrektor placówki.

W razie wypadku nauczyciel obowiązany jest:

- zapewnić natychmiastową pomoc uczniowi, który uległ wypadkowi;
- jeśli zachodzi potrzeba, wezwać pogotowie ratunkowe;
- powiadomić o wypadku dyrektora szkoły i rodziców lub opiekunów ucznia.

6. Rola służby bhp w zapobieganiu wypadkom w szkole

Służba bhp pełni w szkole funkcje doradcze i kontrolne w zakresie bhp. Polegają one m.in. na:

- ➔ wykonywaniu bieżącego nadzoru nad przestrzeganiem przepisów i zasad bhp na terenie zakładu;
- ➔ bieżącym informowaniu pracodawcy o stwierdzonych zagrożeniach zawodowych – wraz z wnioskami zmierzającymi do usuwania tych zagrożeń;
- ➔ sporządzaniu okresowych analiz dotyczących stanu bhp, zawierających propozycje wprowadzenia poprawy warunków pracy;
- ➔ współdziałaniu przy opracowywaniu planów modernizacyjnych poprzez opiniowanie projektów zmian ze względu na bezpieczeństwo i higienę pracy;
- ➔ udziale w dochodzeniach mających na celu ustalanie okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy oraz zachorowań na choroby zawodowe;
- ➔ kontroli realizacji przez pracodawcę wniosków dotyczących poprawy stanu bhp;
- ➔ doradztwie w zakresie stosowania przepisów oraz zasad bhp.

Zadania służby bhp (określone szczegółowo w rozporządzeniu w sprawie służby bhp) wskazują, że **jej rola jest bardzo ważna w zapewnieniu właściwego stanu bezpieczeństwa w obiektach szkolnych, a tym samym w zapobieganiu wypadkom w szkole.**

Wszystko, co ma wpływ bezpośredni lub pośredni na stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie, powinno odbywać się z udziałem służby bhp.

Służba bhp ma obowiązek współpracować ze społecznym inspektorem pracy i związkami zawodowymi.

7. Społeczny inspektor pracy w szkole

Jeśli w szkole działają związki zawodowe i jest powołany społeczny inspektor pracy, ma on prawo m.in. do:

- ➔ kontroli stanu bhp na terenie szkoły i w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości, wydawania pracodawcy uwag i zaleceń przez dokonanie wpisów do „Zakładowej księgi zaleceń i uwag”;
- ➔ uczestniczenia w pracach komisji bezpieczeństwa i higieny pracy (jeśli została powołana);
- ➔ opiniowania projektów planów poprawy warunków bezpieczeństwa i higieny pracy i planów rehabilitacji zawodowej oraz kontrolowania ich realizacji;
- ➔ podejmowania działania na rzecz aktywnego udziału pracowników zakładów pracy w kształtowaniu właściwych warunków bezpieczeństwa i higieny pracy, oddziaływania na przestrzeganie przez pracowników przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy.

Dyrektor szkoły jako kierownik zakładu pracy obowiązany jest wykonywać zalecenia społecznego inspektora pracy wpisywane do „Zakładowej księgi zaleceń i uwag”. Zalecenia te mają moc dokumentów urzędowych w postępowaniu przed organami państwowymi, a wgląd do nich mają zakładowe organizacje związkowe, inspektorzy Państwowej Inspekcji Pracy, inspektorzy Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz inne organy nadzoru i kontroli warunków pracy. Niewykonanie przez pracodawcę zaleceń społecznego inspektora pracy stanowi naruszenie ustawy z dnia 24 czerwca 1983 r. o społecznej inspekcji pracy (Dz. U. z dnia 30 czerwca 1983 r. ze zmianami) i jest zagrożone karą grzywny do 2 500 zł.

Właściwe współdziałanie społecznego inspektora pracy ze służbą bhp to gwarancja zapewnienia właściwego poziomu stanu bezpieczeństwa i zmniejszenia liczby wypadków w szkole.

Wybór przepisów

Dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy, mających zastosowanie w szkole

1. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz.1502 z późn. zm.).

2. Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o substancjach chemicznych i ich mieszaninach (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz.1203).

3. Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. o systemie oceny zgodności (Dz. U. z 2004 r. (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz.1645).

4. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 26 września 1997 r. w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. Nr 169, poz. 1650, z późn. zm.).

5. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 1 grudnia 1998 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe (Dz. U. Nr 148, poz. 973).

6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 kwietnia 2012 r. w sprawie oznakowania opakowań substancji niebezpiecznych oraz niektórych mieszanin (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz.450).

7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 grudnia 2004 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy związanej z występowaniem w miejscu pracy czynników chemicznych (Dz. U. z 2005 r. Nr 11, poz. 86 z późn. zm.).

8. Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy (Dz. U. Nr 69, poz. 332 z późn. zm.).

9. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 27 lipca 2004 r. w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. Nr 180, poz. 1860 z późn. zm.).

10. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 21 października 2008 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla maszyn (Dz. U. Nr 199, poz. 1228 z późn. zm.).

11. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 października 2002 r. w sprawie minimalnych wymagań dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy w zakresie użytkowania maszyn przez pracowników podczas pracy (Dz. U. Nr 191, poz. 1596 z późn. zm.).

12. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 21 grudnia 2005 r. w sprawie zasadniczych wymagań dla środków ochrony indywidualnej (Dz. U. Nr 259, poz. 2173).

13. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 2 lutego 2011 r. w sprawie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. Nr 33, poz. 166).

14. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 czerwca 2014 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. z 2014 r. poz. 817).

15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym i warunków ich zatrudniania przy niektórych z tych prac (Dz. U. Nr 200, poz. 2047 z późn. zm.).

16. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 września 1996 r. w sprawie wykazu prac szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet (Dz. U. Nr 114, poz. 545 z późn. zm.).

17. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 lipca 2009 r. w sprawie ustalania okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy (Dz. U. Nr 105, poz. 870).

18. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 24 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad oraz trybu uznawania zdarzenia za wypadek w drodze do pracy lub z pracy, sposobu jego dokumentowania, wzoru karty wypadku w drodze do pracy lub z pracy oraz terminu jej sporządzania (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 924).

19. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 stycznia 2009 r. w sprawie statystycznej karty wypadku przy pracy (Dz. U. Nr 14, poz. 80 z późn. zm.).

20. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 16 września 2004 r. w sprawie wzoru protokołu ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy (Dz. U. Nr 227, poz. 2298).

21. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 2 września 1997 r. w sprawie służby bezpieczeństwa i higieny pracy (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 1502).

22. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 maja 2010 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny przy pracach związanych z ekspozycją na promieniowanie optyczne (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r. poz. 1619).

23. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 6 lutego 2003 r. w sprawie bhp podczas wykonywania robót budowlanych (Dz. U. Nr 47, poz. 401).

24. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy ręcznych pracach transportowych (Dz. U. nr 26, poz. 313 z późn. zm.).

25. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 28 marca 2013 r. w sprawie bhp przy urządzeniach energetycznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 492).

Dotyczących organizacji turystyki dzieci i młodzieży szkolnej

1. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r. poz. 1137 z późn. zm.).

2. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 196 z późn. zm.).

3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz. U. Nr 135, poz. 1516 z późn. zm.).

4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 stycznia 1997 r. w sprawie warunków, jakie muszą spełniać organizatorzy wypoczynku dla dzieci i młodzieży szkolnej, a także zasad jego organizowania i nadzorowania (Dz. U. Nr 12, poz. 67 z późn. zm., zmienione Dz. U. z 2015 r. poz.109).

5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 1997 r. w sprawie określenia warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach, pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne (Dz. U. Nr 57, poz. 358).

6. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 listopada 2001 r. w sprawie uprawiania alpinizmu (Dz. U. Nr 145, poz. 1624).

7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 września 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków działalności w dziedzinie rekreacji ruchowej (Dz. U. Nr 101, poz. 1095).

8. Rozporządzenie Ministra Sportu i Turystyki z dnia 4 marca 2011 r w sprawie przewodników turystycznych i pilotów wycieczek (Dz. U. z 2011 r., Nr 60, poz. 302).

9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa higieny publicznych i niepublicznych szkołach placówkach (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69 z późn zm.).